

Μεθοδολογία της έρευνας- Εκπόνηση επιστημονικής μελέτης

Μεταπτυχιακό σεμινάριο 6ο

Κύκλος γ'

Εκπόνηση επιστημονικής μελέτης

~*Επιχειρηματολογία*: η συγκρότηση Κεφαλαίων και Υποκεφαλαίων

- α. Οι κατευθυντήριες γραμμές της *επιχειρηματολογίας*:
Συλλογισμοί, Επιχειρήματα, Πειθώ

Επιχείρημα (*argument*) είναι ένα σύνολο που συγκροτείται από μια ή περισσότερες *βάσιμες υποθέσεις/προκείμενες* οι οποίες με αιτιολογημένο και πειστικό τρόπο, ανάλογα με το βαθμό βεβαιότητας των *δεδομένων* τους (: *data*) (βλ. παρακάτω) οδηγούν σε μια διατύπωση- πρόταση εν είδει καταληκτικού συμπεράσματος το οποίο ορίζεται ως *ισχυρισμός* (*claim*). Υπάρχουν ωστόσο επιχειρήματα τα οποία *αμφισβητούν* κάποιο προηγούμενο επιχείρημα, τα *αντεπιχειρήματα/counterarguments*. Αυτά άλλοτε *αντικρούουν* την ορθότητα του *ισχυρισμού* του προηγούμενου επιχειρήματος (: *rebutting arguments*), άλλοτε *υποσκάπτουν* ορισμένες *υποθέσεις/προκείμενες* και τα *στοιχεία* τους, που συγκροτούν το προηγούμενο επιχείρημα (: *undercutting arguments*)¹.

Είναι σαφές ότι ο ισχυρισμός ενός επιχειρήματος μπορεί να λειτουργήσει ως υπόθεση/προκείμενη για κάποιο νέο επιχείρημα.

Παράδειγμα 1/ *Επιχείρημα*

«[...] η επανησιακή ποίηση από το μέσον του 19^{ου} αιώνα απορροφάται/συντονίζεται από/με τις απαιτήσεις της Αθήνας[...]

Βάσιμες υποθέσεις/προκείμενες

Ισχυρισμός

Τα επιχειρήματα βασίζονται σε δικαιολογημένους αφετηριακούς *συλλογισμούς*, όπως οι τελευταίοι μπορούν να διατυπωθούν με τη μορφή πλάγιας

¹ Βλ. σχετικά: P. Besnard- A. Hunter, *Elements of Argumentation*, M.I.T. Press, 2008, 1-20.

ερώτησης ή δυνητικού ορισμού, σύμφωνα με τα δεδομένα της συγκεντρωμένης βιβλιογραφίας/πηγών.

Το σχήμα των *συλλογισμών* αυτών μπορεί να διατυπωθεί περίπου ως εξής: «Σύμφωνα με το σύνολο της βιβλιογραφίας/πηγών που έχει συγκεντρωθεί για το θέμα χ , εύλογα μπορούν να διατυπωθούν επιχειρήματα α, β, γ , κλπ., βάσει (αποδεικτικών) δεδομένων $\alpha 1, \beta 1, \gamma 1$, κλπ., συντονισμένων με βάσιμους εγγυητές ή/και και εγγυητικούς κανόνες A, B, Γ , κλπ., όπως και με το σύνολο της βιβλιογραφίας/πηγών που έχει συγκεντρωθεί για το θέμα ψ [...]. Τα επιχειρήματα αυτά ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις κεφαλαίου/ων της επιστημονικής εργασίας, με αντικείμενο $\chi 1, \chi 2$, κλπ. όπως και $\psi 1, \psi 2$, κλπ.».

Επιχειρηματολογία είναι η διαδικασία συστηματικής αιτιολόγησης, βάσει της οποίας συγκροτούνται επιχειρήματα ή/και αντεπιχειρήματα και αναπτύσσονται σε μικρο- και μακρο-δομική κλίμακα, διατυπωμένα και διαρθρωμένα κατά *λογική τάξη* και *συνοχή*, ώστε ο *προτείνων* ερευνητής να υποστηρίξει θέσεις, αντιλήψεις και πρακτικές, με στόχο την εμπράγματο *πειθώ* του *παραλήπτη/αναγνώστη*.

Στην εν λόγω διάρθρωση της επιχειρηματολογίας σημαντικός είναι ο επικοινωνιακός ρόλος : α) (αποδεικτικών) *δεδομένων* (: *data*)· β) *εγγυητών* και *εγγυητικών κανόνων* (: *warrants*) –διατυπωμένων ή υπονοούμενων–, οι οποίοι συντονίζονται με τις απαιτήσεις των επιχειρημάτων και διαθέτουν ορισμένη, βάσιμη *υποστήριξη* (: *backing*). Συμβαίνει ωστόσο *δεδομένα* και *εγγυητές/εγγυητικοί κανόνες* να *υπονομούνται* (: *rebuttal*) ως *ακατάλληλα/οί*² (βλ. εδώ παρακάτω).

Με βάση το περιεχόμενο και τη δομική οργάνωσή τους, τον τρόπο δηλαδή συσχετισμού *προκειμένων* και *ισχυρισμού*, τα επιχειρήματα μπορούν να διακριθούν σε δύο θεμελιώδεις *τύπους*: α) το *επαγωγικό επιχείρημα* (: *inductive argument*), όπου τα *στοιχεία* των *προκειμένων* οδηγούν στον *ισχυρισμό* κατά συσχετισμούς *δικαιολόγησης*· β) το *παραγωγικό επιχείρημα* (: *deductive argument*), όπου αφετηρία είναι ο *ισχυρισμός* και ακολουθούν προς επίρρωση τα *στοιχεία* των *προκειμένων*, κατά συσχετισμούς *εξήγησης*. Ειδικότερα δε ως προς τη λειτουργική βαρύτητα των *προκειμένων* μπορούν να διακριθούν: α) ο τύπος του *απλού επιχειρήματος* (: *simple argument*) όπου μία μόνον *προκείμενη* συσχετίζεται με τον *ισχυρισμό*· β) ο τύπος του *συγκλίνοντος επιχειρήματος* (: *convergent argument*), όταν κάθε μία από τις δύο ή περισσότερες υπάρχουσες *προκείμενες* μπορεί να υποστηρίξει από μόνη της τον *ισχυρισμό*· γ) ο τύπος του *συνδυασμένου επιχειρήματος* (: *linked argument*), όπου όλες οι υπάρχουσες *προκείμενες* συσχετίζονται ως απαραίτητες για τον *ισχυρισμό* (αν αφαιρεθεί μία ο τελευταίος κλονίζεται).

Σύμφωνα με τα παραπάνω διαμορφώνονται αρκετά *σχήματα επιχειρηματολογίας* (: *argumentation schemes*), μεταξύ των οποίων τα επιχειρήματα *μέσω παραδείγματος, μέσω αυθεντίας, μέσω συσχετισμού και αποτελέσματος* και *μέσω αναλογίας*.³

β. Η τετραμερής διάρθρωση της επιχειρηματολογίας:

Επιχείρημα– (Αποδεικτικά) *δεδομένα*– *Εγγυητές* και *εγγυητικοί κανόνες*– *Ωστόσο*

² Βλ. το δόκιμο σχετικό σχήμα του St. E. Toulmin, *The Uses of Argument* (1958), Cambridge University Press, 2003 [αναθεωρημένη έκδοση]: κυρίως: ό.π., 87-134. Βλ. επίσης: A. Fischer, *The Logic of Real Arguments*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004 [1η: 1988].

³ Βλ. τη σύνοψη των συνηθέστερων μεταξύ των σχημάτων αυτών: D. Walton *Fundamentals of Critical Argumentation*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, 84-132.

1. Το "σενάριο" των (νοερών) ερωτήσεων του παραλήπτη/αναγνώστη και των απαντήσεων του προτείνοντος ερευνητή

[1 ^{ος} άξονας]
<p>Ποιό είναι το θέμα;</p> <p>-Ισχυρίζομαι, διατυπώνοντας το <i>επιχείρημα</i> α, ότι το θέμα χ...</p>
[2 ^{ος} άξονας]
<p>Τι (αποδεικτικά) δεδομένα έχεις που δικαιολογούν το επιχείρημά σου;</p> <p>-Έχω ως <i>δεδομένα</i> για το επιχείρημα α, τα α1, α2...</p>
[3 ^{ος} άξονας]
<p>Γιατί τα δεδομένα σου συνδέονται με τον ισχυρισμό του επιχειρήματός σου και τον ενισχύουν;</p> <p>-Στηρίζονται στον <i>εγγυητή</i> ή στον <i>εγγυητικό κανόνα</i> A...</p>
[4 ^{ος} άξονας]
<p>Είσαι συνεπώς εντελώς βέβαιος/βέβαιη, χωρίς επιφυλάξεις;</p> <p>-Είμαι στο βαθμό που ο <i>εγγυητής</i> ή ο <i>εγγυητικός κανόνας</i> A... διαθέτει βάσιμη <i>υποστήριξη</i> Aα</p>
<p>Πόσο βέβαιος/βέβαιη είναι ο ισχυρισμός του επιχειρήματός σου για το θέμα;</p> <p>-Περιορίζεται κατά το ότι ενδεχομένως...</p>
[Ωστόσο]

2. Τα επιχειρήματα ορίζουν μια αποδεικτική διαδικασία (υπόκεινται σε διάψευση) και ως εκ τούτου αποκτούν κύρος όταν συντονίζονται με λογικές συνεπαγωγές που μπορούν να αντλούνται από ή να στηρίζονται σε (αποδεικτικά) δεδομένα συντονισμένα με βάσιμους αρμόδιους εγγυητές, πρωτογενούς και δευτερογενούς επιπέδου. Τα επιχειρήματα χρειάζεται να είναι: α) *επί της ουσίας*; β) *ευεπίφορα στην κριτική συζήτηση* (: επισήμανση λαθών, παρανοήσεων ή νέων στοιχείων· αναθεώρηση στις κατηγοριοποιήσεις στοιχείων και στις μεταξύ τους σχέσεις: μέρους-όλου, προέλευσης, αίτιου-αποτελέσματος, κλπ.)· γ) *εξειδικευτικά*.

Η χρήση του παραπάνω υλικού χρειάζεται να γίνεται με τον αρμόδιο επιστημονικό τρόπο ως προς τη χρήση των πηγών και δη των παραθεμάτων.

Παράδειγμα 2/ Επιχείρημα– (Αποδεικτικά) *δεδομένα*

Το *επιχείρημα*: «[...] η επανησιακή ποίηση από το μέσον του 19^{ου} αιώνα απορροφάται/συντονίζεται από/με τις απαιτήσεις της Αθήνας[...]» (α)

Τα (αποδεικτικά) *δεδομένα*: «[...] όπως φαίνεται από τα ίδια τα έργα των ποιητών στα Επτάνησα[...]» (α1, α2, κλπ.)

3. Οι *εγγυητές* μπορούν να έχουν και τη μορφή βάσιμων κατά λογική τάξη *κανόνων*, διατυπωμένων ή υπονοούμενων, οι οποίοι συνδέονται με τα (αποδεικτικά) δεδομένα, ενισχύοντας έτσι τη στερεότητα και αποδειξιμότητα των επιχειρημάτων.

Στο παραπάνω παράδειγμα, ο υπονοούμενος εγγυητικός κανόνας του τύπου *A* μπορεί να σχηματιστεί ως εξής: «Οποτεδήποτε έχουμε αποδείξεις όπως τα α1, α2, κλπ., μπορούμε να διατυπώσουμε ένα επιχείρημα της τάξεως του α».

Παράδειγμα 3/ Επιχείρημα– (Αποδεικτικά) *δεδομένα–* (Βάσιμοι) *εγγυητές* και *εγγυητικοί κανόνες*

Το *επιχείρημα*: «[...] η επανησιακή ποίηση από το μέσον του 19^{ου} αιώνα απορροφάται/συντονίζεται από/με τις απαιτήσεις της Αθήνας[...]» (α)

Τα (αποδεικτικά) *δεδομένα*: «[...] όπως φαίνεται από τα ίδια τα έργα των ποιητών στα Επτάνησα[...]» (α1, α2, κλπ.)

Ο (υπονοούμενος) (βάσιμος) *εγγυητικός κανόνας*: <αυτό συμβαίνει επειδή το εθνικό κέντρο σε συνθήκες ζ, φ, κλπ, απορροφά/υποχρεώνει σε συντονισμό την περιφέρεια (A)>

4. Σημαντικά επιχειρήματα "ζητούν" από τους παραλήπτες/αναγνώστες, να αλλάξουν τη μέχρι στιγμής αντίληψή τους για κάποιο θέμα και να αναπροσανατολίσουν τη σχετική επιστημονική έρευνά τους. Έτσι, επιδιώκουν να εμβαθύνουν την υπάρχουσα και κατακτημένη γνώση και να διανοίξουν νέες προοπτικές στην έρευνα.

Κύριο ρόλο στην κατεύθυνση αυτή έχει η ισοστάθμιση των διαφορετικών εκτιμήσεων και συμπερασμάτων άλλων μελετητών, ή το λογικό ενδεχόμενο να ισχύει κάτι διαφορετικό απ' ό,τι η επιχειρηματολογία αναπτύσσει: η λογική του *ενδεχόμενου* (Ωστόσο), του *αντεπιχειρήματος* δηλαδή (βλ. παραπάνω), και της *ενδεχόμενης ακαταλληλότητας*: α) (αποδεικτικών) *δεδομένων*, β) *εγγυητών* και *εγγυητικών κανόνων*.

Παράδειγμα 4 *Επιχείρημα*– (Αποδεικτικά) *δεδομένα*– (Βάσιμοι) *εγγυητές* και *εγγυητικοί κανόνες*– *Ωστόσο*

Το *επιχείρημα*: «[...] η επτανησιακή ποίηση από το μέσον του 19^{ου} αιώνα απορροφάται/συντονίζεται από/με τις απαιτήσεις της Αθήνας[...]» (α)

Τα (αποδεικτικά) *δεδομένα*: «[...] όπως φαίνεται από τα ίδια τα έργα των ποιητών στα Επτάνησα[...]» (α1, α2, κλπ.)

Ο (υπονοούμενος) *εγγυητικός κανόνας*: <αυτό συμβαίνει επειδή το εθνικό κέντρο σε συνθήκες α, β, κλπ, απορροφά/υποχρεώνει σε συντονισμό την περιφέρεια (Α)>

Το *ενδεχόμενο/Ωστόσο*:

α. *Αντεπιχείρημα*:

Διαφορετικές απόψεις [=Ωστόσο άλλοι μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι η Αθήνα δεν λειτούργησε απορροφητικά/δεσμευτικά σε σχέση με τα Επτάνησα..]

Παραδοχή για απορίες που δεν μπορούν προσώρας να απαντηθούν

Οι περιορισμοί της έρευνας (χρονικό άνυσμα, πρόσβαση σε αρμόδιο υλικό, κλπ.)

β. *Ακαταλληλότητα (αποδεικτικών) δεδομένων*

Ασαφή

Ανακριβή

Ποσοτικά ανεπαρκή

Μη αντιπροσωπευτικά

γ. *Ακαταλληλότητα εγγυητών και εγγυητικών κανόνων*:

Ψευδής/είς

Ασαφής/είς

Ανεπαρκής/είς [=Ωστόσο δεν είναι απαραίτητο η απορρόφηση/συντονισμός της περιφέρειας από/με το κέντρο να αποκτά δεσπίζοντα ρόλο....]

Ανεφάρμοστος/οι

γ. Η λογική τάξη και συνοχή της *επιχειρηματολογίας*

Τα επιχειρήματα τροφοδοτούνται εμφανώς από τα μεθοδολογικά κριτήρια που έχουν εξαγγελθεί στην Εισαγωγή της επιστημονικής εργασίας. Η κατά λογική δε τάξη και συνοχή, διατύπωση και διάρθρωσή τους στα κεφάλαια/μέρη της επιστημονικής εργασίας, ακολουθεί *εννοιολογικές κλιμακώσεις* (από το γενικό στο ειδικό, από το μέρος στο όλο, κλπ.) και χαρακτηρίζεται από ανάλογη με αυτές *πυκνότητα* (οι πτυχές της επιχειρηματολογίας).

Η αλυσίδα των επιχειρημάτων δεν πρέπει να διακόπτεται (ελλείψεις ή αχρειαστες παρεκβάσεις) και χρειάζεται να διατηρεί τη συνεκτικότητά της μέχρι το τέλος της εργασίας, αποφεύγοντας στερεοτυπικές γενικεύσεις, παραφράσεις και ταυτολογίες. Ενισχυτικά στοιχεία στην κατεύθυνση αυτή αποτελούν στοιχεία διατύπωσης του τύπου λόγου των κεφαλαίων, όπως οι αναδρομές σε προηγούμενα κεφάλαια, οι εσωτερικές παραπομπές και οι ανακεφαλαιώσεις.